УДК 368.01

В.В. Турко
Національний університет “Львівська політехніка”

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ СТРАХОВИХ ВИПЛАТ ТА РИЗИКУ ЇХ ЗМІНИ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

© Турко В. В., 2013

Проведено аналіз страхового ринку України, зокрема, досліджується динаміка чистих страхових премій, чистих страхових виплат та рівня страхових виплат за різними видами ризикового страхування. Проведено дослідження залежності рівня страхових виплат від ризику їх зміни, що дає можливість зробити висновки про їх пряму залежність.

Ключові слова: страховий ринок, ризикове страхування, чисті страхові премії, чисті страхові виплати, рівень страхових виплат, ризик, середньоквадратичне відхилення, варіація.

V.V. Turko
Lviv Polytechnic National University

LEVEL INSURANCE BENEFITS AND RISKS IN THE UKRAINE INSURANCE MARKET ANALYSIS

© Turko V.V., 2013

The paper analyzes the insurance market in Ukraine, in particular examine the dynamics of net premiums, net insurance payments and the level of claims for various types of risk insurance. Also, based level of claims against the risk of changes analyzed, that allow us to draw conclusions about their direct relationship.

Key words: insurance market, risk insurance, net premiums, net of insurance benefits, level of insurance benefits, risk, standard deviation, variance.

Постановка проблеми. Страховий ринок України розвивався доволі високими темпами до початку фінансової кризи 2008 р., проте, незважаючи на спад, ринок страхових послуг в Україні має великий потенціал росту. Так, відношення чистих страхових премій до ВВП в Україні за 2011 р. становить 1,36 %, у той час, як нормальним вважається показник близько 7 %.

Поточний стан ринку страхування в Україні зумовлює необхідність постійного відстеження тенденцій та виявлення особливостей функціонування цієї сфери небанківських фінансових послуг, що має важливе значення для ефективного функціонування не тільки фінансової системи держави, а й усієї економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як правило, у [2–6] розглядається страховий ринок України загалом, не приділяючи уваги аналізу та порівнянню окремих галузей страхування. Проблеми функціонування страхового ринку України висвітлюються у працях О.М. Музики, В.П. Онищенко, В.Л. Позднякової, А.А. Супрун, Н.Ю. Якимчук. Швидкому та динамічному росту українського страхового ринку заважають чинники, які досліджувалися українськими науковцями, проте деякі аспекти залишаються невивченими.

Цілі статті. Мета роботи – проаналізувати стан та дослідити кількісні та якісні взаємозв’язки і диспропорції у різних галузях ризикового страхування на українському страховому ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як уже зазначалося, незважаючи на спад показників діяльності, страховий ринок України має великий потенціал росту. Зважаючи на те, що страхування життя в Україні є ще недостатньо розвиненим, передусім через застарілу систему державного пенсійного страхування, проаналізуємо показники ризикового страхування. Насамперед звернемо увагу на чисті страхові премії та виплати. Чисті страхові премії та виплати – це валові страхові премії (або виплати) за мінусом коштів з внутрішнього перестрахування.

Так, з табл. 1 та рис. 1 зрозуміло, що за ризиковим страхуванням чисті страхові премії зростали протягом 2005–2008 рр. з 7079 млн. грн у 2005 р. до 14868,9 млн. грн – у 2008 р., тобто більше ніж у два рази. У 2011 р. чисті страхові премії зменшились до 10860,5 млн. грн.

Таблиця 1

Чисті страхові премії, чисті страхові виплати та рівень чистих страхових виплат за ризиковими видами страхування у 2005–2011 рр. (за даними Нацкомфінпослуг [7])

Показники	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Чисті страхові премії, млн. грн	7079,3	8222,5	11537,9	14868,9	11823,5	12955,3	10860,5
Чисті страхові виплати, млн. грн	1458,8	2225,4	3824,0	6491,6	5986,6	5828,5	4628,4
Рівень чистих страхових виплат, %	20,61	27,07	33,14	43,66	40,26	44,99	42,62

Подібна ситуація із чистими страховими виплатами, які у 2005 р. становили 1458,8 млн. грн, у 2008 р. зросли до 6491,6 млн. грн, і у 2011 р. зменшились до 4628 млн. грн.

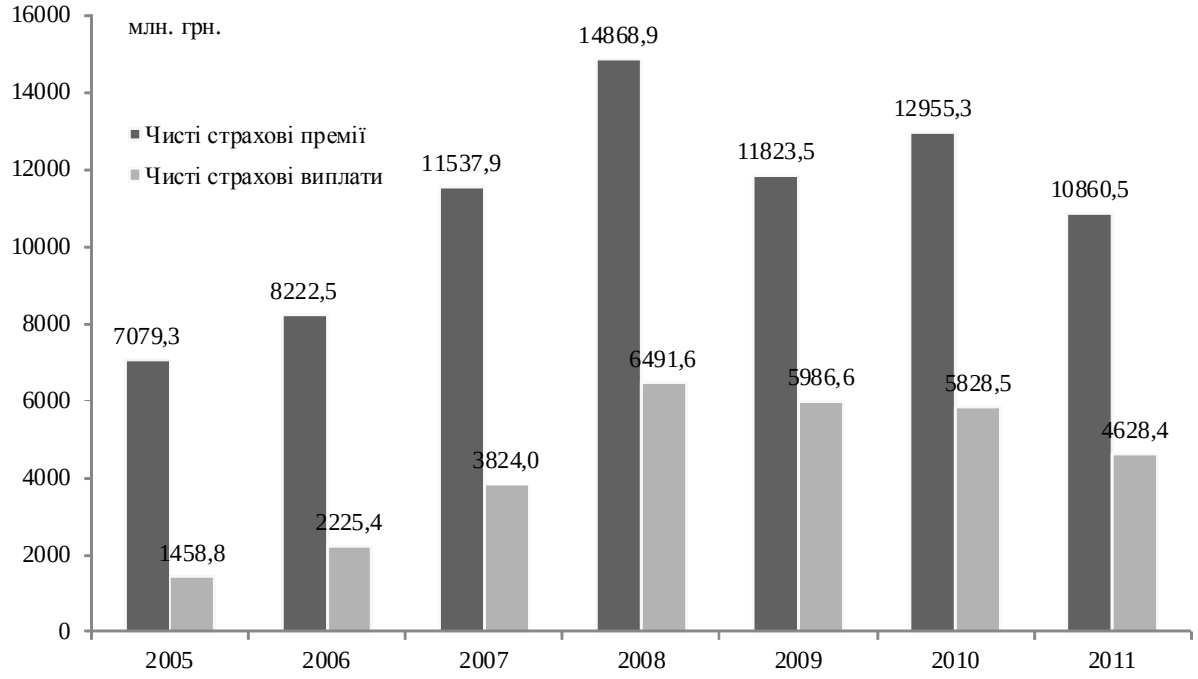

Рис. 1. Динаміка чистих страхових премій та виплат ризикових видів страхування на страховому ринку України у 2005–2011 рр.

Рівень страхових виплат є показником, що впливає на довіру споживачів до страхових продуктів, які пропонуються на ринку. За еталон цього показника часто приймають середнє значення рівня виплат для Великої Британії (67 %) як історично країни з високорозвиненим страховим ринком та стандартами [3].

Цікавою є ситуація з рівнем чистих страхових виплат. Так, у 2005 р. цей показник становив усього 20,61 %, а у 2008 р. зріс до 43,66 %, тобто більше ніж у два рази, і до 2011 р. приблизно залишався на тому самому рівні. Тобто у 2005 р. з отриманих чистих страхових премій українські страховики виплачували лише п’яту частину у вигляді страхового відшкодування, у 2008 р. – уже 43,66 %. Це свідчить про істотне підвищення ефективності діяльності страховиків та значне зростання конкуренції на страховому ринку у цей період. Проте ці показники все ще залишаються низькими порівняно з

аналогічними показниками розвинених страхових ринків. Загалом низький рівень страхових виплат негативно впливає на імідж вітчизняних страхових компаній, ринок загалом, адже посилює недовіру з боку страхувальника, і над цією проблемою варто працювати усім суб'єктам ринку.

Розглянемо динаміку рівня чистих страхових виплат ризикових видів страхування на страховому ринку України у 2005–2011 рр. Загальні тенденції рівня чистих страхових виплат за окремими видами страхування загалом збігаються з середніми показниками, проте є й певні особливості.

Таблиця 2

Рівень чистих страхових виплат за видами ризикового страхування на страховому ринку України за 2005–2011 рр. (%) за даними Нацкомфінпослуг [7])

Період	Медичне	Наземного транспорту	Від пожежних ризиків та ризиків стихійних явищ	Іншого майна	Кредитів	Інше добровільне	ЦВВТЗ	Інше обов'язкове
2 005 р.	66,92	40,18	2,76	6,22	5,08	26,23	17,68	10,91
2 006 р.	64,20	44,46	4,63	4,88	29,01	35,63	26,04	13,14
2 007 р.	71,76	48,20	20,79	4,56	37,29	40,91	25,02	14,02
2 008 р.	72,45	57,03	26,67	4,96	52,34	61,68	36,15	11,00
2 009 р.	76,05	68,44	17,19	7,15	47,71	88,96	43,77	11,93
2 010 р.	78,20	54,90	15,31	6,71	58,92	107,60	33,83	11,18
2 011 р.	101,06	71,77	15,42	17,90	28,25	43,05	40,87	17,64

Найвищим рівнем чистих страхових виплат характеризується медичне страхування, де цей показник постійно зростає від 66,92 % у 2005 р. до 101,06 % – у 2011 р.

Страхування наземного транспорту також характеризується доволі високим показником рівня чистих страхових виплат, який зростає від 40,18 % у 2005 р. до 71,77 % – у 2011 р., проте саме цей вид страхування можна охарактеризувати як найрозвиненіший і найконкурентніший в Україні, оскільки його показники, близькі до показників розвинених страхових ринків.

Страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів має дещо нижчий рівень страхових виплат, який також зростає від 17,68 % у 2005 р. до 40,87 % – у 2011 р.

Страхування кредитів, де рівень чистих страхових виплат був низьким у 2005 р. – 5,08 %, достатньо високим у 2008–2010 рр. – 52 і 58 % відповідно та доволі різко знизився у 2011 р. – до 28,25 %.

На особливу увагу заслуговує інше добровільне страхування, до якого належить страхування фінансових ризиків, внаслідок чого рівень чистих страхових виплат невисокий у 2005 р. – 26,23 % та різко зростає у час фінансової кризи 88,96 % – у 2009 р. та 107,6 % – у 2010 р.

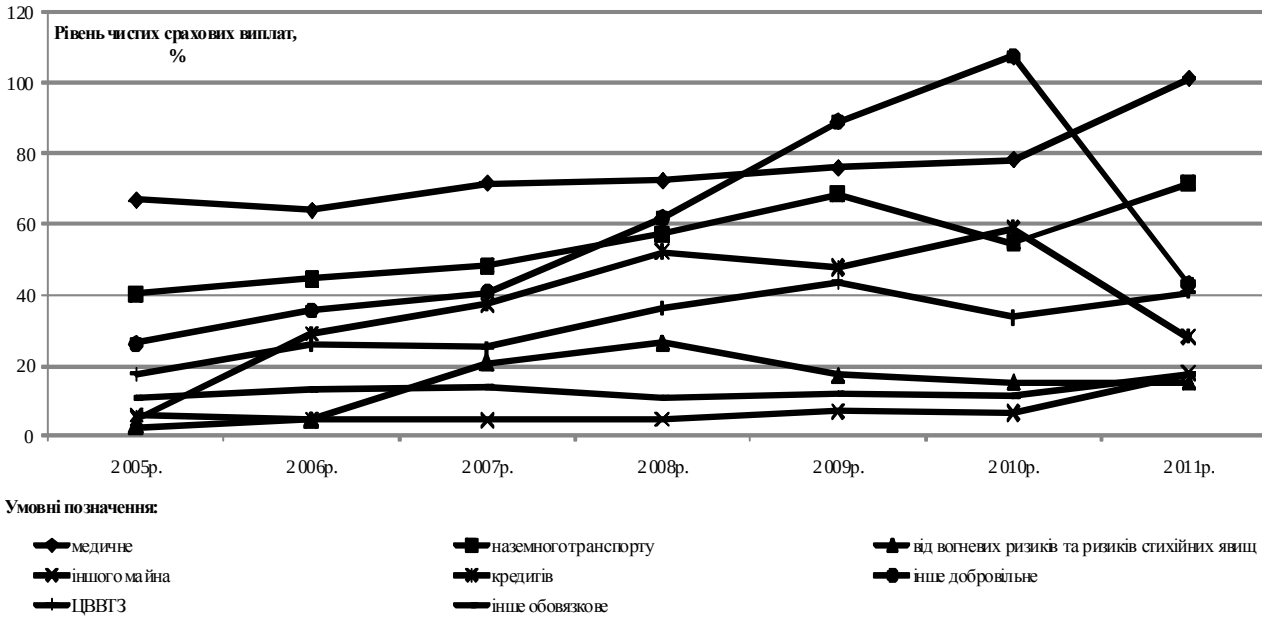

Рис. 2. Динаміка рівня чистих страхових виплат ризикових видів страхування на страховому ринку України у 2005–2011 рр.

Особливістю страхування іншого майна є дуже низький рівень страхових виплат – нижче 10 % у 2005–2010 рр. і тільки у 2011 р. – 17,9 %.

Стабільно низький рівень страхового відшкодування інших обов'язкових видів страхування, що свідчить про неефективність діяльності страхових компаній на цьому ринку з різних причин – монополізації, неадекватного державного регулювання тощо. Яскравим прикладом може бути особисте страхування від нещасних випадків на транспорті, де у 2011 р. чисті страхові премії становили 139,9 млн. грн, а чисті страхові виплати – лише 4,2 млн. грн.

До можливих причин, які можуть впливати на рівень страхових виплат, можна зарахувати такі чинники: 1) ціновий; 2) кількісний; 3) юридичний; 4) кон'юнктурний.

Ціновий чинник пов'язаний з інфляційними тенденціями та зміною страхових тарифів. Якщо розглядати показник рівня страхових виплат за кілька років, то вплив цього чинника нівелюється, оскільки він спричиняє не тільки підвищення величини страхових премій, але й підвищення оцінки об'єктів страхування, а отже, і страхових виплат. Можливий лише лаг у часі, що може спричиняти зміну показника за один рік порівняно з попереднім, але не впливатиме на середній показник за кілька років.

Кількісний чинник пов'язаний з кількістю страхових випадків, які можуть змінюватися з року в рік, наприклад, у зв'язку зі стихійними лихами чи з інших обставин.

На низький рівень страхових виплат в Україні переважно впливають тільки юридичний та кон'юнктурний чинники. Юридичний чинник пов'язаний з численними відмовами страхових компаній у виплаті страхових відшкодувань через формальні причини.

Під кон'юнктурним чинником слід розуміти структуру страхових виплат і платежів за видами страхування, а також рівень виплат за окремими страховими компаніями, що є учасниками страхового ринку [3].

Проведемо аналіз залежності рівня чистих страхових виплат від ризику.

Страховий ризик – це термін, що має чотири смислові значення:

1. Ймовірність нанесення збитку від страхового випадку, обчислена математично, ця ймовірність є основою для побудови страхових тарифів.

2. Конкретний страховий випадок, тобто певна небезпека, від якої проводиться страхування. У такому розумінні перелік страхових ризиків становить об'єкт страхової відповідальності.

3. Частина вартості майна, неохопленого страхуванням та залишеного тим самим на ризик страхувальника.

4. Конкретні об'єкти страхування з їх страхової оцінки і ступеня ймовірності нанесення шкоди [1].

У нашому випадку ризиком буде варіація відхилення рівня страхових виплат певного виду страхування від середнього рівня страхових виплат. Тобто, чим вищий ризик, тим збитки за цим видом страхування можуть перевищити середнє значення, тим вищу тарифну ставку встановлюють страхові компанії, тобто тим нижчим повинен бути рівень страхового відшкодування.

Ризик *i*-го виду страхування визначаємо як варіацію рівня чистих страхових виплат цього виду страхування:

$$R_i = \frac{\sigma_i}{\overline{D_i}} \cdot 100\ \%\ , \tag{1}$$

де середньоквадратичне відхилення *i*-го виду страхування:

$$\sigma_i = \sqrt{\frac{\sum_{j=1}^{n} (D_i^j - \overline{D_i})^2}{n}}\ , \tag{2}$$

де n – кількість років, за які проводилось дослідження.

Середнє значення рівня чистих страхових виплат *i*-го виду страхування:

$$\overline{D_i} = \frac{\sum_{j=1}^{n} D_i^j}{n}\ , \tag{3}$$

де D_i^j – рівень чистих страхових виплат *i*-го виду страхування у *j*-му періоді розраховуємо як

$$D_i^j = \frac{CB_i^j}{CП_i^j} \cdot 100\ \%, \qquad (4)$$

де $CП_i^j$ та CB_i^j – відповідно значення чистих страхових премій та чистих страхових виплат за *i*-м видом страхування у *j*-му періоді.

Отже, розрахуємо середнє значення рівня чистих страхових виплат за 2005–2011 рр. та ризик (варіацію) зміни рівня чистих страхових виплат.

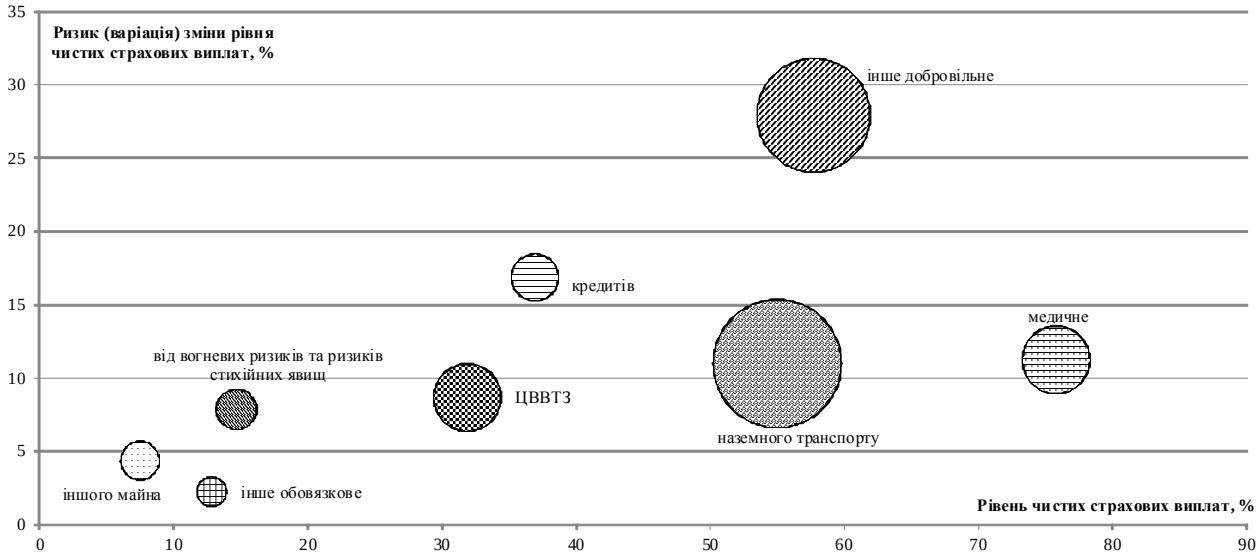

Рис. 3. Залежність між рівнем чистих страхових виплат, ризиком (варіацією) зміни рівня чистих страхових виплат та часткою у загальному обсязі чистих страхових виплат ризикових видів страхування на страховому ринку України

Таблиця 3

Середнє значення рівня чистих страхових виплат, ризик (варіація) зміни рівня чистих страхових виплат та частка у загальному обсязі чистих страхових виплат ризикових видів страхування на страховому ринку України (за даними Нацкомфінпослуг [7])

Показники	Медичне	Наземного транспорту	Від пожежних ризиків та ризиків стихійних явищ	Іншого майна	Кредитів	Інше добровільне	ЦВВТЗ	Інше обов'язкове
Середнє значення рівня чистих страхових виплат за 2005–2011 рр.	75,81	55,00	14,68	7,48	36,94	57,72	31,91	12,83
Ризик (варіація) зміни рівня чистих страхових виплат, %	11,24	10,97	7,85	4,35	16,86	27,92	8,68	2,24
Частка у загальному обсязі чистих страхових виплат, %	10,22	36,91	3,67	3,31	4,98	28,82	10,16	1,94

З рис. 3 зрозуміло, що високий рівень страхових виплат (порівняно з середніми показниками українського страхового ринку) характеризується високим ризиком, тобто високою варіацією рівня страхових виплат. Так, рівень виплат страхування іншого майна становить 7,48 %, а ризик (варіація) зміни рівня чистих страхових виплат за цим видом – 4,35 %. У той самий час рівень виплат страхування наземного транспорту становить 55 %, а ризик (варіація) зміни рівня чистих

страхових виплат за цим видом – 10,97 %. Тобто спостерігається пряма залежність між рівнем страхових виплат та ризиком, хоча за логікою повинна спостерігатись обернена залежність.

Тобто бачимо, що цей аналіз підтверджує попередні висновки про те, що ті галузі страхування, які динамічно розвивалися і в яких є доволі високий рівень конкуренції. Це страхування: наземного транспорту, цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів, медичне страхування, страхування кредитів. Тобто можна стверджувати, що ці галузі досягли відповідного рівня розвитку, є конкурентними, а фінансові відносини у них є ефективними.

Багато інших галузей страхування залишаються монополізованими чи характеризуються низьким рівнем страхових виплат.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз виявив різну глибину проблем у різних галузях ризикового страхування. Деякі галузі страхування уже можна вважати конкурентними та такими, що певною мірою відповідають прийнятим світовим стандартам. Багато інших галузей страхування залишаються або нерозвиненими або монополізованими. І саме на покращення ситуації у таких проблемних галузях страхування повинні звернути свою увагу державні регулятори, зокрема Національна комісія з регулювання ринків фінансових послуг.

Відповідно до проведеного аналізу, між рівнем чистих страхових виплат та ризиком (варіацією) їх зміни існує прямо пропорційний зв'язок, що значною мірою суперечить економічній логіці, оскільки вищий рівень ризику повинен характеризуватися вищим рівнем винагороди (нижчим рівнем страхових виплат).

1. Дрібноход А.О. Підхід щодо вибору страхового портфеля за цілями страховика / А.О. Дрібноход // Вісник Нац. ун-ту "Львівська політехніка". – 2008. – № 635. – С. 63–67. 2. Музика О.М. Стан та тенденції розвитку страхового ринку в Україні / О.М. Музика // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.2. – С. 246–255. 3. Онищенко В.П. Рівень страхових виплат як показник розвитку страхового ринку України / В.П. Онищенко, О.В. Клімчук // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2010. – № 43. – С. 156–163. 4. Позднякова Л.О. Проблеми розвитку страхового ринку України і шляхи їх розв'язання в сучасних умовах / Л.О. Позднякова // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 6(108). – С. 250–254. 5. Супрун А.А. Управління страховим портфелем як засіб забезпечення фінансової надійності страхової компанії / А.А. Супрун // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2009. – Вип. 5. – С. 84–91. 6. Якимчук Н.Ю. Дослідження ринку страхових послуг в Україні / Н.Ю. Якимчук, В.Л. Карпенко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 6, Т. 4. – С. 177–184. 7. Офіційні звіти Нацкомфінпослуг. – [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://www.dfp.gov.ua/734.html.